

Klein György és Éva

Előszó*

Adorno (Theodor W., 1903-1969, a társadalom- és a zeneelmélet tudósa, bölcsező és zeneszerző) egyik gyakran idézett mondata meghatározó - miszerint Auschwitz után már lehetetlenség verset írni -, ám lehetetlen. Hatalmasat lehet alkotni nem csak Auschwitz *után*, hanem éppen *Auschwitzról*. Célan Paul *Halálfüge* című verse például évszázadunk egyik legnagyobb költeménye. Kertész Imre gyakran idézi őt könyveiben. Prózájának visszatérő árnyalata ilyen hangulatú – egyfajta orgonahang.

Lehetséges-e továbbra is prózát alkotni Auschwitzról? Megírtak-e már mindent és vajon az olvasó elérte-e már a fájdalom küszöbét? A kimondhatatlant ismét és újra kimondták, az érthetlent megmagyarázták, az elfogadhatatlant úgy besulykolták, hogy annak jelentőségét üzenetfelfogód kénytelen netán elfojtani, vagy a további tájékoztatás süket fülekre talál, csupán azért, hogy visszavonhatatlanul meg ne változtasd tudatod, belső éned egy részét.

Valóban, már mindent kimondtak. De akit – e sorok szerzőivel együtt – elbűvöl Kertész összehasonlíthatatlan prózája – az a kísértés érheti, hogy olyan következtetést von le belőle, miszerint a leglényegesebbet - legalább is nem e könyv megjelenése előtt - senki sem mondta ki.

Csak a legnagyobb írók szövege éli sérülésmentesen túl a fordítást. Kertész írásművészete kiváló példa erre. Stílusa szükségszerű, ám aligha előfeltétele az olvasóra gyakorolt szöveg hatásának. Van itt valami más, aminek a közelébe – talán Primo Levi kivételével - egyetlen holokauszt – szerző sem jutott el.

A tizenöt éves én – kezdetben közönséges autóbusz utazásnak induló – útját ecseteli a Sorstalanságban lépésről lépésre, le a pokol legmélyére. A szörnyűségeket a könyörtelen még rosszabb sorozata követi. A makacs erőszak olyannyira marcangolja az elbeszélőt, annyira próbára teszi ellenálló képességét, hogy végül az ún. muzulmán stádiumba kerül, abba a végső közömbösségbe és depresszióba, amelyből csak igen kevesen képesek felépülni. De a regénybeli én megmarad nyugodtnak és szenvedésmentesnek. A végsőkéig megóvja önérzetét és embertiszteletét. Halk elbeszélő a hangja, mintha a világ legtermészetesebb dolgát adná elő. Igen, így van. Valóban. Várható volt. Így lehetett teljesen érthető. Másképp nem is történhetett, mondja minden beletörődés vagy harag nélkül, mialatt egyre mélyebbre süllyed a könyörtelen pokolban.

Vajon a kiábrándulás erőt adó, túlélési eszköz-e? Így is felfogható. Mert akik erős hittel rendelkeztek, a koncentrációs táborok képtelenségét a maguk számára értelmes összhangba helyezték és kimutathatóan jobban jártak, mint a többiek. Példaként említhetők itt Jehova tanúi, akik az ember történelmét jelenések sorozatában látják; az ortodox zsidók, akik „Isten kifürkészhetetlen akaratát”

felvállalják még akkor is, ha ez üldöztetéssel jár és az ortodox komuniták, akik bebörtönzésüket az Utópia felé vezető természetes útnak vélik. A regénybeli én nem használhatja ezeket a szerkezeteket. A holokauszt alatt magunk is megtapasztaltuk, amint a „közönségesek”, a többnyire „hitetlenek” gyorsan letörték a szolgatábor valóságában.

A regénybeli én legfőbb védekezése a teljes ábrándmentesség. A hitetlen egyedüli hatásos túlélési eszköze volna ez? Vajon belátása jelentené a legjobb védelmet belső széthullása ellen? Valóban úgy tűnik. Az elbeszélő – a pokol utasa – bátorsága meglepi az olvasót. A szokásos kérdés „ez hogyan történhetett” elmarad. Csak ismétli, a regénybeli én életütemére mozduló ajkakkal mondja: Persze, így volt. Várható volt. Másképpen nem is történhetett.

Kertész nem vádol. Az olvasóra bízva a következtetést. S ki ellen fordulna az olvasó, ha nem saját maga ellen, legbensője ellen, ahol nem a gonoszság, hanem a jóság a fehér holló. A jóság, az a felfoghatatlan csoda, amire nincs miért várni.

Svédből fordította: **Békássy N. Albert**

* Kertész Imre Sorstalanság című regénye svéd kiadásának (Mannen utan öde, 2002) – előszava.

Riport

Október 10-én pontban 13.00-kor Horace Engdahl, a Svéd Akadémia állandó titkára a média összegyűlt képviselői előtt bejelentette: „... írói munkásságért, amely az egyén sérülékeny tapasztalatának szószólója a történelem barbár önkényével szemben... a Svéd Akadémia az irodalmi Nobel-díjat 2002-ben Kertész Imre magyar írónak ítéli.”

– Na végre!!! – üvöltött fel valaki. A rekedt hang tulajdonosa az ágyékhumoráról hírhedt Gerd Fylking, a vásári pojacából lett „média-kolléga”, aki a tök ismeretlen nevek hallatán kiált fel, és kelt ezzel évről évre derűtséget. Hiába béreltek biztonsági őrköt, a mesterien álcázott Gerd megint kijátszotta az éberségüket.

Letöltöm az Internetről a Gályanaplót: „Életrajzomban az a legönéletrajzibb, hogy a Sorstalanságban semmi önéletrajzi nincs. Ami önéletrajzi benne, az az, hogy hogyan hagytam el belőle minden önéletrajzit a magasabb hűség kedvéért.

Ahhoz, hogy valaki megírja életét, nagy eredetiség kell; vagy nagy köznapiság.

Folyton az életre panaszkodom. Holott pedig még meg is kell majd halni.”

„A halálfélelem olyan érzés, amely jóindulatúan arra figyelmeztet, hogy nem gondolsz eleget a halálra. ...az alkotás – úgymond – legyőzi a halált. Ennek az ellenkezője legalább biztosan igaz.